

МЕДІАОСВІТА ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА

У статті розкрито необхідність упровадження медіаосвіти як важливого засобу виховання сучасного школяра.

Ключові слова: медіаосвіта, форми медіаосвіти, виховання сучасного школяра.

Г. Сагайдак. Медиаобразование как средство воспитания современного школьника. В статье раскрыто необходимость внедрения медиаобразования как важного средства воспитания современного школьника.

Ключевые слова: медиаобразование, формы медиаобразования, воспитание современного школьника.

G. Sagaydak. Media education as a means of educating of modern pupils. The article presents the necessity of implementation of media education as an important means of educating the modern pupils.

Keywords: media education, forms of media education, education of modern pupil.

Meta: розкрито необхідність упровадження медіаосвіти для виховання сучасного школяра.

У сучасний період розвитку суспільства, який вирізняється швидким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа, особливої актуальності набувають питання, пов'язані з впливом засобів масової комунікації на виховання молодого покоління. Цей вплив є постійним, надзвичайно потужним та суперечливим. З одного боку, медіа можуть бути джерелом потрібної, корисної, вагомої інформації для виховання особистості. З іншого – тотальна доступність інформації будь-якої якості, у тому числі низькопробної та шкідливої, визначає гостру необхідність упровадження медіаосвіти як важливого чинника формування стійких моральних цінностей, вмінь критичного мислення, аналізу змісту засобів масової комунікації, протистояння потенційно шкідливим впливам медіа.

Теорія і практика медіаосвіти в сучасному педагогічному дискурсі стає предметом наукового дослідження бага-

тьох учених, охоплюючи широке коло проблем: вивчення мас-медіа в цілому, моделей і методів медіаосвіти (Д. Бекінгем, Л. Зазнобіна, Г. Лассуел, М. Маклуен, Л. Мастерман, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шариков та ін.), психолого-педагогічні дослідження з питань медіаосвіти (Л. Баженова, О. Баранов, О. Бондаренко, К. Ворсноп, Н. Габор, Л. Зазнобіна, О. Спічкін, О. Федоров, І. Челишева, О. Шариков та ін.), роль засобів масової комунікації у вихованні школярів (С. Дорогий, В. Лизанчук, Г. Усова, І. Челишева), вітчизняний та світовий досвід медіаосвіти (А. Дилижан, О. Нечай, О. Самарцев, О. Шариков, С. Черкашин).

В Україні увага до медіаосвіти посилалась лише в останні роки. Її проблеми в контексті світового інформаційного простору досліджують такі українські вчені, як Г. Онкович, Л. Найдюнова, О. Барішполець, Б. Потятиник, Н. Горб, Н. Габор, І. Чемерис та багато інших. Позитивним стало проведення круглих столів, загальнонаціональних інтернет-конференцій. Засновано також ряд інтернет-сайтів.

Одним із важливих сучасних напрямків виховання підрастаючого покоління є формування особистісної медіакультури, яка передбачає здатність до адекватного сприймання, критичного аналізу, обґрунтованого оцінювання різноманітної медіапродукції, створення власних медіатекстів, творчої інтерпретації. Сьогодні обсяг інформації постійно збільшується, а життя сучасної дитини не можна уявити без медіа. Що ж стоїть за цим поняттям?

Термін "медіа" походить від латинського "medium" (засіб, посередник), "media" (засоби, посередники) – позначають технічні засоби створення, зберігання, поширення, сприйняття інформації та обміну її між автором повідомлення і масовою аудиторією. Сучасне значення "медіа" – це засіб, через який опосередковано здійснюється комунікація між людьми, групами людей. Крім того, ідеться про всі засоби масової комунікації, а також масової індивідуальної комунікації так звані мережні мультимедійні засоби (друковані видання, радіо, кіно, телебачення, комп'ютерно опосередковане спілкування, Інтернет, мобільна телефонія).

Людина медіасуспільства змалечку перебуває у сфері впливу медіасередовища і численних медіа, що стають її соціальним повсякденням. З медіа вона отримує:

- необхідну інформацію;
- зразки і моделі поведінки в соціумі;
- приклади належних, соціально прийнятних переживань;
- можливість уникати тиску буденності й переживати яскраві – "позитивні" (радість, естетичне задоволення) і "негативні" (сум, тривогу, страх, відчуття ризику) емоції та почуття;
- альтернативні приклади відпочинку і дозвілля.

Такі можливості медіасередовища ідеально узгоджуються з природними віковими потребами дітей і тому міцно утримують їх під своїм впливом. Останні можуть пізнавати життя через аудіовізуальні образи, екранні медіа (телебачення, Інтернет), які для багатьох замінюють традиційні джерела соціалізації.

Медіа з кожним роком відіграють усе більшу роль. Контакти людини з ними перевищують 11 годин на день, телевізор працює в середньому 7 год 38 хв щодня, а діти від 2 до 12 років проводять час біля монітора комп'ютера або екрана телевізора близько 25 год на тиждень.

Згідно з даними Національного союзу сімейних асоціацій, неповнолітня аудиторія щорічно проводить у середньому 154 год якісного часу (тобто періоду неспанья) з батьками і 850 год – з учителями, у той час як на контакти з різними екранними медіа припадає 1400 годин.

Таким чином медіа стали невід'ємною частиною життя сучасного школяра. Вони вже не тільки дозволяють отримувати інформацію, а й формують світогляд, смаки, погляди та переконання. Разом з тим, крім інформації, важливих новин та авторитетних думок, медіа несуть також і неправдиві чи необ'єктивні відомості, перенасичені рекламою, пропагандою, порнографією та насильством. І, звичайно, дитина не в змозі самостійно й одразу розібратись у всьому потоці медіаінформації, навчитися критично мислити стосовно медіатекстів. Для того, щоб протистояти таким негативним впливам, потрібно застосовувати спеціальні знання та підходи, які називають медіаосвітою.

На думку фахівців ЮНЕСКО, саме медіаосвіта дозволить вирішити ці пробле-

ми, оскільки вона пов'язана з усіма видами медіа (друкованими, графічними, звуковим, екранним) та різними технологіями; дає можливість людям зрозуміти, як масову комунікацію використовують у їх суспільстві, оволодіти навичками застосування медіа у спілкуванні з іншими людьми, а також забезпечує знання того, як:

- аналізувати, критично осмислювати та створювати медіатексти;
- визначати джерела створення медіатекстів, їх політичні, соціальні, комерційні та/або культурні інтереси, контекст;
- тлумачити медіатексти та цінності, які вони поширюють;
- відбирати відповідні медіа для створення й поширення власних медіатекстів та знаходження захищеної в них аудиторії;
- отримати можливість вільного доступу до медіа як для сприйняття, так і створення медіапродукції.

Медіаосвіта є частиною основних прав кожного громадянина будь-якої країни світу на свободу самовираження, права на інформацію, інструментом підтримки демократії. Вона актуальна, утілює принцип "тут і зараз".

Досі немає єдиної думки щодо самого визначення поняття "медіа освіта" та її сутності. У різних країнах дослідники дають тлумачення відповідно до проблем, що назріли в суспільстві.

Розглянемо два підходи щодо визначення самого терміна "медіа освіта". Російська школа медіаосвіти (А. Федоров, О. Шариков) наводить таке означення: "напрямок педагогіки, що забезпечує вивчення закономірностей масової комунікації (преси, ТБ, радіо, кіно, відео тощо)" [1]. Основними її завданнями бачиться підготовка нового покоління до життя в сучасних інформаційних умовах, сприйняття, розуміння, усвідомлення наслідків впливу різної інформації, навчання способів спілкування на основі невербальних форм комунікації за допомогою технічних засобів. З іншої точки зору, медіаосвіта – це процес розвитку особистості посередництвом і матеріалами засобів масової комунікації: преси, радіо, телебачення, кіно, Інтернет, інших мультимедійних комп'ютерних систем. У даному випадку головне завдання медіаосвіти – розвивати "вміння поставити ЗМІ на службу людям, взяти з них найцінніше, а також активно брати участь у створенні власних медіа продуктів" [6]. Отже, медіаосвіта – це, з одного боку, оволодіння сучасними комунікаційними технологіями, а з іншого – формування відповідального ставлення до використання цих технологій. Останнім часом утверджується більш широке розуміння медіаосвіти не тільки як певного компонента

шкільного навчання, але й безперервного розвитку особистості взагалі.

У сучасному світі медіаосвіта розглядається як процес розвитку особистості за допомогою і на матеріалі засобів масової комунікації (медіа) з метою формування культури спілкування з медіа, творчих, комунікативних здібностей, критичного мислення, умінь повноцінного сприйняття, інтерпретації, аналізу та оцінки медіатекстів, навчання різних форм самовираження за допомогою медіатехніки. Головні її завдання вчені розуміють так: підготувати учнів до життя в інформаційному суспільстві, сформулювати в них вміння користуватися інформацією в різних видах, володіти способами спілкування за допомогою інформаційних технологій і засобів. Знайдена в результаті цього процесу медіаграмотність допомагає людині активно використовувати можливості інформаційного поля телебачення, радіо, відео, кіно, кіномагарафа, преси, Інтернету тощо.

Медіаосвіту називають у світі освітою XXI століття. Саме зростання інтересу до її проблем, суттєві зміни в інформаційному просторі стали передумовами створення Концепції впровадження медіаосвіти в Україні, розробленої Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України, схваленої постановою Президії НАПН України та підтриманої Національною експертною комісією України з питань захисту суспільної моралі (травень 2010 р.). Головна мета Концепції – сприяння розвитку в Україні ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей і молоді до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування в них медіаобізнаності, медіаграмотності і медіакомпетентності відповідно до вікових та індивідуальних особливостей.

Концепція спрямована на підготовку і проведення широкомасштабного поетапного всеукраїнського експерименту з упровадження медіаосвіти на всіх рівнях; пріоритетне започаткування практики шкільної медіаосвіти. Зокрема, у Концепції висвітлено різні форми медіаосвіти, серед яких чільне місце посідає шкільна медіаосвіта, що охоплює інтегровану медіаосвіту (використання медіадидактики в межах існуючих предметів), спеціальні навчальні курси, факультативи, гурткову, студійну та інші форми позакласної роботи. Ця форма медіаосвіти спрямована переважно на формування критичного мислення, комунікаційної медіакомпетентності. Важливу роль мають відігравати шкільні бібліотеки як сучасні комп'ютеризовані центри, у яких концентрується інформаційно-пошукова

діяльність учнів. Значну увагу приділено і позашкільній медіаосвіті, яка спрямована на розвиток способів творчого самовираження особистості, має супроводжувати шкільну медіаосвіту, підсилити її ефект. Базується вона переважно на діяльності громадських організацій, волонтерських і комерційних засадах, охоплює сімейну медіаосвіту, використовується в межах психотерапевтичної і психолого-консультаційної допомоги. Медіаосвіта передбачає методіку проведення занять із застосуванням проблемних, евристичних, ігрових та інших продуктивних форм навчання, що дає змогу підготувати школяра до життя в нових інформаційних умовах, розвивати особистість на матеріалі художніх медіатекстів, формувати культуру спілкування з медіа, а також розвивати творчі, комунікативні здібності, критичне мислення.

Таким чином, медіаосвіта відкриває великі можливості для розвитку дитини, її інтелектуального і творчого потенціалу, здібностей, самостійного мислення; формує вміння орієнтуватися в сучасних інформаційних потоках, виховує компетентного медіаспоживача; підвищує рівень медіаграмотності. Така необхідність у шкільному віці обумовлена певними факторами:

по-перше, шкільний вік є важливим періодом для інтелектуального, фізичного і психоемоційного розвитку дитини;

по-друге, сучасний учень має, як правило, досить значний аудіовізуальний досвід: активно спілкується з телевізійною, комп'ютерною, відео- і звукозаписною технікою, володіє навичками поведіння з мобільною телефонією;

по-третє, школярі, які стикаються з постійно зростаючим потоком інформації (навчальної, медійної), мають значні труднощі, коли їм необхідно самостійно критично оцінити отриману інформацію, виявити не тільки інтелектуальну й пізнавальну активність, але й особистісну, суб'єктивну позицію, творчу індивідуальність.

У процесі впровадження медіаосвіти в навчальні заклади педагогі та школярі мають змогу найбільш повно розкрити свої здібності, талант, набути навички дослідницької роботи, розвивати ініціативу та здійснювати творчий пошук, формувати життєві цінності та пріоритети. На нашу думку, варто створювати певні просвітницькі програми, зокрема, вчити учнів аналізувати побачене чи почуте, зіставляти з реальним життям, оцінювати будь-яку інформацію якомога різноманітніше. А також доцільно вивчати й використовувати досвід зарубіжних країн.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асоціація кіноосвіти і медіапедагогіки Росії. Российский общеобразовательный портал // <http://edu.of.ru/mediaeducation>.

2. *Баришполець О.* Чинники впливу засобів масової інформації на аудиторію / *О. Баришполець* // Соціальна психологія. – 2006. – № 6. – С. 153–163.

3. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ispp.org.ua/news_44.htm.

4. Медіаосвіта в Україні. Програма спеціального курсу для середньої за-

гальноосвітньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mediaeducation.iatp.org.ua/page2.html>.

5. Медіаосвіта та медіаграмотність: підруч. / [ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волюшенко; за наук. ред. В. В. Різуна]. – К. : Центр вільної преси, 2012. – 352 с.

6. Медиаобразование // Российская педагогическая энциклопедия. – Т. 1 / [гл. ред. В. В. Давыдов]. – М. : Большая российская энциклопедия, 1993.

7. Медіакультура особистості; соціально-психологічний підхід; навч.-метод.

зб. / *О. Т. Баришполець, Л. А. Найдьнова, Г. В. Мироненко та ін.*; [за ред. Л. А. Найдьнової, О. Т. Баришпольця]. – К. : Міленіум, 2009. – 440 с.

8. *Челишева І. В.* Перші кроки в освоєнні сімейної медіаграмотності / *І. В. Челишева* // Медіатека. – 2006. – № 3.

9. *Челишева І. В.* Медиаобразование для родителей: освоение семейной медиаграмотности / *Челишева И. В.* // Научно-популярное издание. – Таганрог : Изд-во Южного Федерального ун-та, 2008. – 184 с.

Стаття надійшла 10.10.2013 р.

УДК 371.32: 373.543: 159.955

Ольга СЛОНЬОВСЬКА

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ – МОДНА ФІШКА ЧИ ЕФЕКТИВНЕ ЗНАРЯДЯ ВИХОВАННЯ І ЗДОБУТТЯ УЧНЯМИ ЗНАТЬ НА УРОКАХ ГУМАНІТАРНОГО ЦИКЛУ?

У статті йдеться про доцільність запровадження критичного мислення на уроках української літератури в старших класах та методичні засади цього виду роботи.

Ключові слова: критичне мислення, дошукування художньої істини, чинна програма, шкільний курс української літератури.

О. Слоневская. Критическое мышление – модная фишка или эффективное орудие воспитания и получение учениками знаний на уроках гуманитарного цикла? В статье говорится о целесообразности введения критического мышления на уроках украинской литературы в старших классах и методические основы этого вида работы.

Ключевые слова: критическое мышление, дошукування художественной истины, действующая программа, школьный курс украинской литературы.

O. Slonovska. Critical thinking – fashion chips are effective tools training and knowledge obtaining pupils at lessons humanities? The article deals with the efficiency of the introduction of critical thinking during the lessons of Ukrainian literature in senior forms and methodical fundamentals of this kind of work.

Keywords: critical thinking, the search

of fiction permanent truth, official program, the school course of Ukrainian literature.

Мета: обґрунтувати необхідність застосування критичного мислення як методу на уроках української літератури у старших класах.

У наші дні в педагогіці й методиці гуманітарних дисциплін, зокрема української літератури, усе частіше звучить думка про необхідність розвитку критичного мислення старшокласників. Часто його розглядають чи не як своєрідну панацею від всеохоплюючого небажання читати й сприймати до серця запропоновані чинною програмою матеріали, насамперед, із літератури та історії, для оптимальної підготовки учнів до етапу зрілості, належного старту в доросле життя. До того ж одним із критеріїв оцінювання знань, усної чи письмової відповіді з літератури є те, "чи вмє учень у процесі аналізу твору усвідомлювати історичні умови, в яких жив і творив письменник, його світоглядні погляди і позиції, які ідеали утверджує; чи має навички аналізу художнього твору, виходячи з його жанрової специфіки... як висловлює свої судження про відображені в творі життєві явища, про вчинки і помисли персонажів, зокрема про духовну і моральну красу позитивного героя" [7, 192]. Зважаючи на той факт, що старшокласник повинен володіти задатками аргументації власних думок і висновків

текстом художнього твору, висловлювати своє ставлення не тільки до прочитаного взагалі, а й поведінки і вчинків персонажів, осмислення прочитаного ним має бути ґрунтовним і глибоким.

Проте критично мислити, виявляється, треба вчити насамперед майбутніх учителів, тобто студентів, а також допомагати осилити цей процес учителям-практикам під час курсів перекваліфікації. Що проблема не проста, нема жодних сумнівів. Учителів-самородків мало. Набагато безпечніше й легше сучасному педагогові покійно прямувати второваною стежкою, пливати за течією, адже, образно кажучи, найменший крок вправо-вліво "перевіряючими" завжди буде розцінено як переступ, а намагання вловити істину – як підсакування на місці, спробу вивищитися.

Утім ці зауваги не настільки суттєві. Йдеться про інше: поняття "критичне мислення" досі аж ніяк не стає прозорим, важливим, остаточно сформульованим. Коли ж починаємо прискіпливо аналізувати блок загальновідомих ознак критичного мислення, то рано чи пізно приходимо до крамольної думки, що вони стосуються або людського мислення взагалі, або більш доступного й у медицині та психології, давно чітко окресленого терміна "логічне мислення". Іншими словами, стає зрозуміло, що "критичне мислення" – така ж фата моргана, як загальновідомі літературознавчі нібито підвиди, а на ділі – привиди-фантоми насправді існуючого в єди-